

Ympäristö- ja ilmastoalan pohjoismainen yhteistyöohjelma 2025–2030

Sisältö

1.	Esipuhe.....	2
2.	Johdanto	2
3.	Poliittiset painopisteet	2
3.1	Tavoitteet ja osatavoitteet	5
4.	Yhteistyöohjelman arviointi.....	10

1. Esipuhe

Pohjoismaiden ministerineuvoston pääsihteeri ja Ruotsin (puheenjohtajamaa 2024) ilmasto- ja ympäristöministeri allekirjoittavat.

2. Johdanto

Yhteistyöohjelman lähtökohtana on Pohjoismaiden ministerineuvoston tehtävä toteuttaa visiota Pohjolasta maailman kestävimpanä ja integroituneimpana alueena vuonna 2030. Pohjoismaiden ministerineuvoston kaikki sektorit pyrkivät saavuttamaan vision kolmella strategisella painopistealueella, jotka ovat vihreä Pohjola, sosiaalisesti kestävä Pohjola ja kilpailukykyinen Pohjola. Ympäristö- ja ilmastosektorin tavoitteet on muotoiltu tässä yhteistyöohjelmassa niin, että suurin osa niistä voi edistää myös sosiaalista kestävyttä ja kilpailukykyä. Voimme toteuttaa vision kaikki kolme osa-aluetta nimenomaan laajentamalla sektorien fokusta.

Yhteistyöohjelma keskittyy haasteisiin ja mahdollisuuksiin, jotka kytkeytyvät siihen, mitä YK kutsuu planeetan kolmoiskriisiksi – ilmastomuutokseen, luontokatoon ja saasteisiin. Kolme planetaarista kriisiä ovat keskinäisessä vaikutus- ja riippuvuussuhteessa, ja sen vuoksi niitä on käsiteltävä kokonaisuutena järjestelmänäkökulmasta. Yhteistyöohjelmaan on sisällytetty sekä kyseistä aluetta koskevat että sektorienväliset näkökulmat ja ratkaisut, ja siinä nostetaan esiin niin pohjoismainen kuin kansainvälinenkin hyöty. Ohjelma nojaa Pohjoismaiden hyvään ympäristö- ja ilmastoyhteistyöhön ja tähdentää pyrkimystämme edistää vastedeskin kansainvälisiä prosesseja.

Yhteistyöohjelma on Pohjoismaiden ministerineuvoston ympäristö- ja ilmastoasiain ministerineuvoston ohjausasiakirja. Pohjoismaiden ministerineuvoston ympäristö- ja ilmastoasiain ministerineuvosto hyväksyi yhteistyöohjelman (päivämäärä) 2024, ja se on voimassa 31. joulukuuta 2030 saakka. Yhteistyöohjelman ovat laatineet Pohjoismaat ja Pohjoismaiden ministerineuvoston sihteeristö, ja työhön ovat osallistuneet myös Pohjoismaiden neuvosto, kansalaisyhteiskunta ja muut tärkeät toimijat, jotka ovat kommentoineet ohjelmaa. *Tekstiä täydennetään eri toimijoiden osallistamista koskevan kuulemisen jälkeen.*

3. Poliittiset painopisteet

Pohjoismainen ympäristö- ja ilmastoyhteistyö

Pohjoismaat ovat jo pitkään tehneet yhteistyötä ympäristö- ja ilmastopolitiikassa. Pohjoismainen yhteistyö kehittyy koko ajan, ja sillä pyritään tukemaan yhteiskuntiemme vihreää siirtymää. Toimenpiteiden on oltava strategisia ja kohdistuttava sellaiseen, mikä tuottaa pohjoismaista lisäarvoa ja hyötyä maille, yrityksille ja ihmisille. Pohjoismaisella hyödyllä tarkoitetaan sitä, että maat saavuttavat monesti yhdessä parempia tuloksia kuin erikseen. Kyse voi olla kansainvälisissä yhteyksissä tehtävästä yhteistyöstä tai yhteisistä toimista Pohjoismaiden erityishaasteiden ratkaisemiseksi. Sellaisia ovat muun muassa ilmastomuutoksen vaikutukset sekä keinot, joilla kulutusta voidaan Pohjoismaissa ohjata pitkällä aikavälillä kestäväan suuntaan. Aktiivista ympäristö- ja ilmastoyhteistyötä tehdään paitsi ministeritasolla myös viranomaisten, korkeakoulujen, elinkeinoelämän ja kansalaisyhteiskunnan kesken. Monet pitävät tärkeinä ja itsestään selvinä pohjoismaisten kollegojen muodostamia verkostoja, joilla myös saavutetaan konkreettisia tuloksia. Yhteistyössä on tärkeää kiinnittää huomiota myös siihen, miten ilmasto- ja ympäristöhaasteita käsitellään Pohjoismaiden reuna-alueilla ja paikallisyhteisöissä. Sektorilla on

myös erillisiä yhteistyömuotoja, kuten pohjoismainen ympäristömerkintä (Joutsenmerkki), Pohjoismaiden ympäristörahoitusyhtiö (NEFCO) ja Pohjoismaiden neuvoston ympäristöpalkinto.

Haasteet

Pohjoismaat koostuvat suurista maa- ja merialueista, jotka ulottuvat pohjoisen arktisista ja subarktisista seuduista etelän lauhkeampiin alueisiin. Alueillemme mahtuu metsiä, vuoria, tulivuoria, tasankoja, viljelymaata, saaria, paikallisyhteisöjä ja kaupunkeja. Merialueet käsittävät Itämeren kaakossa, Pohjanmeren, Norjanmeren, Koillis-Atlantin ja Grönlanninmeren lännessä ja Pohjoisen jäämeren pohjoisessa.

Maa- ja meriekosysteemit kuormittuvat, sillä ihmisen toiminta vaikuttaa haitallisesti ympäristön tilaan. Rehevöityminen, merien happamoituminen, ympäristömyrkyt, muovi ja muu jäte, liikakalastus sekä haitalliset vieraslajit ovat vakavia ongelmia. Ilmastonmuutos etenee napapiirin pohjoispuolella nopeammin kuin missään muualla ja lisää ekosysteemien kokonaiskuormitusta. Vuoden keskilämpötila on kohonnut arktisella alueella viime vuosikymmenten aikana neljä kertaa enemmän kuin eteläisemmällä leveysasteilla, mikä on johtanut muun muassa meriveden lämpenemiseen, merivirtojen muutoksiin, ikiroudan sulamiseen ja jääpeitteen supistumiseen.

Geopoliittiset edellytykset ovat muuttuneet Pohjoismaissa ja niiden lähistöllä.

Turvallisuustilanteemme on muuttunut ja toimintaympäristömme polarisoitunut, ja ilmastonmuutos tuottaa haasteita. Sen vuoksi on entistä tärkeämpää pyrkiä tekemään yhteistyötä muiden maiden kanssa ja parantaa erityyppistä varautumista. Ympäristö- ja ilmastosektori voi muun muassa edistää ympäristö- ja ilmastomielessä resiliienttien yhteiskuntien suojelua ja kehittämistä.

Pohjoismaiden tilanne on melko hyvä Agenda 2030:n ja kestävä kehityksen seitsemäntoista globaalin tavoitteen¹ osalta, mutta monien muiden teollisuusmaiden tavoin niillä on yhä haasteita, jotka liittyvät ilmastoon, luontokatoon, saasteisiin ja luonnonvarojen haaskaamiseen. Haasteena on muun muassa se, miten toteuttaa kunnianhimoiset ilmastoneutraaliustavoitteet kaudella 2035–2050, uusi Kunmingin-Montrealin maailmanlaajuinen luonnon monimuotoisuuskehys biologista monimuotoisuutta koskevassa yleissopimuksessa (CBD) sekä uusi maailmanlaajuinen toimintamalli kemikaalien ja jätteiden hallinnalle, samalla kun vähennetään luonnonvarojen haaskaamista. Pohjoismaiden ekologinen jalanjälki on maailman suurimpia, ja sitä on pienennettävä merkittävästi. Se on tehtävä maapallon resursseihin kohdistuvan paineen pienentämiseksi, mutta myös osoittaaksemme, että on mahdollista elää planeettamme asettamissa rajoissa ja pitää samalla yllä korkeaa elintaso. Ympäristö- ja ilmastosektorin päällimmäisillä ja suurimmilla haasteilla on siten sekä pohjoismais-alueellinen ulottuvuus että kansainvälinen ulottuvuus suhteessa EU:hun ja kansainväliseen yhteisöön.

Pohjoismaiden haasteet ja siten myös mahdollisuudet ovat paljolti samat kuin siinä, mitä YK kutsuu kolmoiskriisiksi, eli haasteet liittyvät ilmastonmuutokseen, luontokatoon ja saastumiseen. Pohjoismaisessa kontekstissa saastuminen on kytköksissä muun muassa mittavaan luonnonvarojen käyttöön. Kulutamme esimerkiksi tuotteita, jotka sisältävät muovia, kriittisiä raaka-ainemetalleja ja vaarallisia kemikaaleja.

Mahdollisuudet

Pohjoismailla on toisaalta myös erityisen hyvät edellytykset ja mahdollisuudet olla mukana ratkaisemassa suuria ympäristö- ja ilmastohaasteita. Väestön koulutustaso on korkea, ja vihreän

¹ <https://dashboards.sdgindex.org/rankings>

siirtymän tarve on jalkautettu lujasti erityisesti nuoren sukupolven keskuuteen. Fyysinen ympäristömme, sekä luonnon- että kulttuuriympäristö, vahvistaa identiteettiä ja yhteisöllisyyttä, elämänlaatua ja terveyttä. Sillä on myös perustavaa laatua oleva merkitys Pohjoismaiden monille tärkeimmille toimialoille. Luonnon- ja kulttuuriympäristöä on suojeltava, jotta se säilyisi elinvoimaisena ja parantaisi myös sosiaalista ja taloudellista kestävyttä.

Digitalisaatiossa olemme kärkijoukkoa, ja viestintä on korkealla tasolla yhteiskunnissamme. Erinomaiset yliopistot ja tiedelaitokset harjoittavat tutkimusta ja kehittävät innovaatioita. Tekoälyn kehitys ja digitaalisten tekniikoiden muunlainen urauurtava käyttö etenevät yhä nopeammin. Linjauksemme perustuvat perinteisesti tietoon, ja meillä on kokemusta yhteisen taustatiedon tuottamisesta kansainvälisiin prosesseihin. Meillä on myös suhteellisen avoimet, lyhyet ja joustavat päätöksentekoprosessit, vihreitä ajatushautomoja ja ennen kaikkea monia kansainvälisiä yrityksiä, jotka ovat vihreän siirtymän kärjessä.

Yhteistyöohjelman painopisteet

Ilmastonmuutokseen, luontokatoon ja saastumiseen liittyvät haasteet ovat keskinäisessä vaikutus- ja riippuvuussuhteessa. Ympäristö- ja ilmastosektorin ratkaisuja etsiessään yhteistyöohjelma huomioi siksi myös synergian ja sektorienvälisyyden. Tämä koskee sekä kolmen painopistealueen keskinäisiä suhteita että Pohjoismaiden ministerineuvostossa tehtävän yhteistyön sektorienvälisyyttä. Kaikkien sektorien ja yhteiskunnan eri osa-alueiden tulee koota voimansa, jotta välttämätön siirtymä pystytään toteuttamaan. Ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden kytkökset on tuotava selkeämmin esille. Edelläkävijyys ja korkea tavoitetaso ympäristö- ja ilmastoasioissa vahvistavat myös kilpailukykyämme ja luovat uusia vihreitä työpaikkoja.

Kansainväliset ja kansalliset ohjauskeinot, kuten verot, tuet ja ympäristölainsäädäntö sekä tutkimuksen ja innovoinnin tukeminen, ovat ratkaisevan tärkeitä ratkaistaessa mutkikkaita yhteiskunnallisia haasteita ja pyrittäessä saavuttamaan asetetut ympäristötavoitteet. Hyvin suunnitellut ohjauskeinot vaikuttavat ihmisten ja yritysten käyttäytymiseen ja kannustavat muuttamaan toimintaa vähemmän ympäristöä kuormittavaksi. Tällaiset muutokset saattavat aiheuttaa lisäkustannuksia joillekin toimijoille, ja on tärkeää, että ohjauskeinoilla voidaan myös vaikuttaa yhteiskunnan resurssien jakautumiseen ja kompensoida suurimpia vihreän siirtymän aiheuttamia kustannuksia. Kun ratkaisut ovat kustannustehokkaita ja markkinalähtöisiä, parantavat kilpailukykyä ja tarjoavat joustavia menetelmiä tavoitteiden saavuttamiseksi, muutos on helpompi hyväksyä. Pohjoismaiden tulee vastedeskin hyödyntää yhteistyötä ja tiedonvaihtoa linjausten täytäntöönpanossa ja ohjauskeinojen valinnassa.

Yksi yhteistyöohjelman peruslähtökohdista on politiikan ja elinkeinoelämän, kansalaisyhteiskunnan ja korkeakoulujen vahvan vuorovaikutuksen tarve. Siinä on otettava mukaan myös paikalliset, kansalliset, alueelliset ja globaalit toimijat ja näkökulmat. Monimutkaisten haasteidemme ratkaiseminen edellyttää sitä, että kaikki yhteiskunnan ryhmät saavat mahdollisuuden vaikuttaa. Alkuperäiskansat, lasten ja nuorten näkökulma ja tasa-arvo ovat tärkeitä pohjoismaisessa ympäristö- ja ilmastoyhteistyössä. Lisäksi on tärkeää kiinnittää huomiota pohjoismaisten yhteiskuntien erityispiirteisiin, esimerkiksi niin, että Pohjoismaiden paikallisyhteisöt tekevät resurssien hallintaan ja kokemustenvaihtoon liittyvää yhteistyötä. Pohjoismaisten paikallisyhteisöjen edellytykset ja haasteet poikkeavat monesti siitä, mikä koskee yleisemmin Pohjoismaita. Tähän on kiinnitettävä huomiota pohjoismaisessa yhteistyössä ja tavoitteiden saavuttamiseen tähtäävässä työssä.

On keskusteltava ja pohdittava laajasti ja syvällisesti, mitä tarkoittaa hyvä elämä planeetan rajoissa. Elintason määritelmää on syytä muuttaa, ja se tulee todennäköisesti muuttumaan. Ympäristö- ja ilmastosektorin on välitettävä paremmin ajatusta, jonka mukaan elintasolla voidaan tarkoittaa myös elinvoimaista luontoa, puhdasta merta ja ilmaa, haitallisista kemikaaleista ja saasteista vapaata yhteiskuntaa, keskinäistä luottamusta ja luottavaista suhtautumista ilmastonmuutoksen seurauksiin.

Lisäksi yhteistyössä tulee vastedeskin pitää kiinni korkeasta tavoitetasosta ja johtajuudesta, etenkin suhteessa EU:hun ja muihin kansainvälisiin prosesseihin. Meidän on myös osoitettava, miten kansainväliset velvoitteet voidaan toteuttaa alueellisesti ja paikallisesti. Pohjoismaisen hyödyn tulee olla merkittävä verrattuna siihen, mitä yksittäiset maat ja muut toimijat tekevät. On hyödynnettävä nykyisiä pohjoismaisia verkostoja ja pohjoismaista osaamista ja kehitettävä uutta.

Ympäristö- ja ilmastoasiain ministerineuvosto on tämän nojalla päättänyt kaudella 2025–2030 tehtävän työn tavoitteista ja osatavoitteista. Poliittisten painopisteiden perustana on edellä oleva analyysi sekä arvio suurimman mahdollisen pohjoismaisen hyödyn saavuttamisesta esimerkiksi alueellisella, EU-tason ja kansainvälisellä yhteistyöllä.

3.1 Tavoitteet ja osatavoitteet

Ympäristö- ja ilmastosektori on pyrkinyt aktiivisesti sisällyttämään kolme kestävyiden aspektia tähän yhteistyöohjelmaan. Yleistavoitteemme ja osatavoitteemme on suunniteltu edistämään vihreän Pohjolan lisäksi myös kilpailukykyistä ja sosiaalisesti kestävää Pohjolaa.

Tavoite 1: Pohjoismaat ovat ilmastoneutraaliuteen ja ilmastoresilienssiin johtavan siirtymän kärjessä ja pyrkivät kunnianhimoisesti toteuttamaan Pariisin ilmastopimuksen pitkän aikavälin tavoitteet.²

Pohjoismaat ovat ilmastosiirtymän kärjessä, ja niiden tulee säilyttää asemansa. Kaikkien yhteiskunnan toimijoiden on tehtävä osansa ja voitava osallistua siirtymään, niin ettei ketään jätetä matkasta. Pohjoismaiden tulee osoittaa, että on mahdollista elää planeetan rajoissa ja pitää samalla yllä korkeaa elintaso. Pyrimme kehittämään ja hyödyntämään paremmin synergiaetuja ilmastopäästöjen vähentämiseksi, luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi ja saastumisen vähentämiseksi. Kiinnitämme huomiota Pohjoismaiden tärkeisiin toimialoihin ja niin haasteisiin kuin mahdollisuuksiinkin. Pohjoismainen yhteistyö lisää vaikutusmahdollisuuksiamme ja jouduttaa työtä, joka tähtää ilmastoneutraaliuteen, ilmastoresilienssiin ja puhtaaseen ilmaan EU:ssa ja globaalisti. Hyödynnämme myös toimintaympäristömme tarjoamia kokemuksia. Pohjoismaat voivat tarjota vankan tieteellisen pohjan ilma- ja ilmastoalalla, ja siksi niillä on ainutlaatuinen mahdollisuus vaikuttaa kansainväliseen kehitykseen.

² Grönlannin parlamentti Inatsisartut päätti 14. marraskuuta 2023, että Grönlanti liittyy Pariisin ilmastopimukseen (EM2023/60) ja että Grönlanti tulee toimimaan Inatsisartutin päätöksen puitteissa. Grönlannin liittymistä sopimukseen on tarkasteltava sen UNFCCC:n periaatteen valossa, joka koskee maiden yhteistä mutta eriytettyä vastuuta ja mahdollisuuksia kansallisten olosuhteiden lähtökohdista.

Osatavoite 1: Vauhditamme aloitteita, joilla vahvistetaan globaaleja ilmaan ja ilmastoon liittyviä tavoitteita, ja tuemme muiden maiden työtä tällä alueella.

Pohjoismaisen yhteistyön on kunnianhimoisella tavalla edistettävä EU:n ja YK:n ympäristö- ja ilmastotyön kehittämistä ja täytäntöönpanoa. Yhteistyötä tulee tehdä tiedon ja linjausten kehittämisen sekä tavoitteiden ja säädösten täytäntöönpanon alalla. Muiden varhain teollistuneiden maiden tavoin myös Pohjoismailla on vastuu muiden maiden ilmastotyön ja oikeudenmukaisen siirtymän edistämisestä. Ne voivat kehittää ratkaisuja, jotka osoittavat, että ilmastopäästöjä on mahdollista vähentää ja pitää silti yllä korkeaa elintasoja, sekä tarjota tietoa ja osaamista neuvotteluihin ja muihin yhteyksiin. Meidän on hyödynnettävä ilman ja ilmaston välisiä synergioita ja välitettävä tietoa niistä. Samalla meidän on kunnioitettava sitä, että elinolosuhteet ovat maapallon eri osissa erilaiset, ja hyödynnettävä muualla maailmassa tuotettua tietoa ja ratkaisuja.

Osatavoite 2: Edistämme siirtymistä fossiilittomaan liikenteeseen tekemällä aktiivista yhteistyötä maalla, merellä ja ilmassa.

Siirtyminen täysin fossiilittomaan liikenteeseen edellyttää monia toimenpiteitä ja käyttäytymisen muutosta. Tekniikan kehittämistä on jatkettava ja kestävien liikennemuotojen valinnasta on tehtävä helpompaa Pohjoismaiden asukkaille ja yrityksille. Pohjoismaiden on tehtävä yhteistyötä muun muassa ilmailun ja merenkulun, raskaiden maantiekuljetusten, kestävien polttoaineiden infrastruktuurin ja ajoneuvokannan muuttamisen alueella. Pohjoismaiden tulee vaihtaa tietoa ja pyrkiä yhdessä vähentämään globaalin ilmailun ja merenkulun kasvihuonekaasupäästöjä. Tavoitteena on liikennealan kestävä vihreä siirtymä kasvihuonekaasupäästöjen, ilmansaasteiden ja melun vähentämiseksi.

Osatavoite 3: Vahvistamme yhteistyötämme päästöintensiivisillä sektoreilla edistääksemme transformatiivisia ja kestäviä ratkaisuja, kuten hiilidioksidin talteenottoa, käyttöä ja varastointia.

Vihreää siirtymää tarvitaan päästöintensiivisillä sektoreilla. Hiilidioksidi- ja metaanipäästöt vaikuttavat sekä ilmastoon että ilmaan. Ammoniakki- ja typpipäästöt voivat vahingoittaa luontoa ja ihmisten terveyttä. Pohjoismaisen yhteistyön on edistettävä siirtymää useilla avainsektoreilla, kuten energia-alalla, teollisuudessa, elintarviketuotannossa, maa- ja metsätaloudessa, kalataloudessa, rakennusalalla ja kaupunkikehityksessä. Meidän täytyy lisätä fossiilitonta energiantuotantoa huomattavasti vastataksemme tulevaisuuden tarpeisiin, mikä tuo Pohjoismaille suuria haasteita mutta myös mahdollisuuksia. Meidän on tuettava hiilidioksidin talteenottoon, käyttöön ja varastointiin (CCUS) tarvittavan uuden tekniikan ja infrastruktuurin kehittämistä. Luontopohjaisia talteenottoratkaisuja on niin ikään edistettävä. Biogeenisen hiilidioksidin talteenotto ja varastointi (BECCS) on yksi keino saavuttaa negatiiviset hiilidioksidipäästöt. Vihreässä siirtymässä tarvittavien metallien, mineraalien ja muiden raaka-aineiden louhinnan, käytön ja kierrätyksen on tapahduttava vastuullisesti. Meidän on huolehdittava siitä, että pohjoismaisilla ratkaisuilla, verkostoilla, yrityksillä ja osaamiskeskuksilla on oikeanlaiset edellytykset kehitykselle, minkä vuoksi esimerkiksi säännöksiä ja raportointia on selkeytettävä.

Osatavoite 4: Vahvistamme Pohjoismaiden ilmastoiresilienssiä osana yhteiskuntiemme kokonaisresilienssiä.

Ilmastonmuutos ja lämpötilan nousu vaikuttavat suuresti yhteiskuntiimme ja ympäristöömme. Äärimmäiset sääilmiöt yleistyvät, mikä lisää tulvien, kuivuuden ja rajujen myrskyjen riskiä alueellamme. Lämpötilan noustessa ikirouta alkaa sulaa, jäätiköt kutistuvat ja merenpinta nousee. Yhteiskuntiimme tulevat todennäköisesti vaikuttamaan myös muualla maailmassa ilmenevät ilmastonmuutoksen seuraukset. Tällaisia rajat ylittäviä vaikutuksia ovat esimerkiksi muuttoliike sekä vaikutukset kauppaan ja toimitusketjuihin, rahoitusjärjestelmiin ja infrastruktuuriin. Pohjoismaisen yhteistyön tulee edistää sellaisen politiikan ja sellaisten toimenpiteiden kehittämistä, jotka auttavat sopeutumaan ilmastonmuutokseen. Niiden on oltava linjassa muiden yhteiskunnallisten tavoitteiden kanssa, ja niissä on huomioitava yhteiskuntien kokonaisresilienssi. Meidän on kehitettävä menetelmiä ja toimintamalleja, joilla voidaan parantaa ja tehostaa työtä rajat ylittävien ilmatoriskien, vakaiden seurantajärjestelmien ja muiden ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyvien osa-alueiden parissa. Samalla on levitettävä tietoa näistä menetelmistä ja toimintamalleista. Pohjoismaisessa ympäristö- ja ilmastoyhteistyössä tulee näkyvöittää haasteita ja tukea ratkaisuja, joissa ilmastonmuutosta, luontokatoa ja saasteita käsitellään kokonaisuutena. Lisäksi voidaan tutkia ja selvittää, miten vesihuolto ja muut yhteiskunnan kannalta välttämättömät palvelut voidaan järjestää mahdollisimman vakaasti. Avainasemassa on kansallisen, alueellisen ja paikallisen tason välinen yhteistyö, ja sitä on tuettava.

Tavoite 2: Pohjoismaat ovat pysäyttäneet luontokadon vahvistamalla ja kehittämällä elinkeinoelämän, kansalaisyhteiskunnan ja korkeakoulumaailman toimijoiden yhteistyötä.

Luonto on kaikkien pohjoismaalaisten ulottuvilla, ja pohjoismaalaisilla on ainutlaatuinen suhde kulttuuriympäristöön ja luonnon virkistyskäyttöön. Pohjoismaiden ja koko maapallon luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi meidän on tehostettava työtämme ja priorisoitava asiaa entistä selkeämmin. Valtioiden, kansalaisten, alkuperäiskansojen, korkeakoulujen, yritysten ja kaikkien muiden toimijoiden täytyy yhdessä pyrkiä löytämään ja kehittämään ratkaisuja luontokadon pysäyttämiseksi.

Osatavoite 1: Edistämme Kunmingin-Montrealin maailmanlaajuisen luonnon monimuotoisuuskehityksen kunnianhimoista täytäntöönpanoa ja autamme muita maita kehitystyössä muun muassa osoittamalla, miten luonnon monimuotoisuuden suojele voi kulkea käsi kädessä sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen kanssa.

Pohjoismainen yhteistyö parantaa maidemme mahdollisuuksia vaikuttaa ja tuoda vauhtia työhön, jota EU:ssa ja maailmanlaajuisesti tehdään luontokadon pysäyttämiseksi. Meidän on muun muassa pyrittävä luomaan elinvoimaisia ekosysteemejä ja välittämään tietoa siitä, miten se voidaan tehdä sopusoinnussa sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen kanssa. Ekosysteemien suojeleluun, elinympäristöjen ennallistamiseen ja haitallisten vieraslajien torjuntaan on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Osatavoite 2: Pyrimme entistä määrätietoisemmin varmistamaan, että Pohjoismaiden merialueita suojelemaan, hallinnoidaan ja hyödynnetään ekologisesti, biologisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla.

Pohjoismaiden on jatkettava meriympäristöyhteistyön kehittämistä. Kansainväliset neuvottelut ja prosessit, meriluonnon suojeleminen ja ennallistaminen meri-ilmastosta, tiedon kehittäminen, ympäristön ja ilmastosta seuranta, kestävä sininen talous sekä ekosysteemipohjainen suunnittelu ja hallinto ovat esimerkkejä tärkeistä kysymyksistä, joissa pohjoismaista yhteistyötä tarvitaan. Rehevöityminen, merten happamoituminen, ympäristömyrkyt, muovi ja muu jäte, lämpötilan muutokset sekä haitalliset vieraslajit ovat haasteita, joissa yhteistyö ja tiedonvaihto ovat myönteisen kehityksen edellytys. Kestävä kalastus on edellytys paitsi ekosysteemien monimuotoisuuden säilyttämiselle, myös sille, että tulevat sukupolvet voivat hyödyntää kalakantoja tulonlähteenä.

Osatavoite 3: Suojelemme ja kehitämme pohjoismaista luonto- ja kulttuuriympäristöä kestävästä maankäytöstä, ekosysteemipohjaisen aluesuunnittelun sekä teollisuuden, kansalaisyhteiskunnan ja korkeakoulujen kanssa tehtävän yhteistyön avulla.

Luontokadon edetessä luonnon monimuotoisuuden merkitys käy yhä selvemmäksi Pohjoismaissa ja maailmanlaajuisesti. Luonto, kulttuuriympäristö ja ulkoilu edistävät sosiaalista kestävyyttä ja elämänlaatua. Meidän on löydettävä parempia tapoja maankäytön ja vesialueiden käytön suunnitteluun ja ainutlaatuisen kulttuuriympäristömme hoitamiseen ja kehittämiseen. Onnistuminen edellyttää yhteistyön kehittämistä elinkeinoelämän, rahoitussektorin, kansalaisyhteiskunnan, alkuperäiskansojen, korkeakoulujen sekä Pohjoismaiden kuntien ja alueiden kanssa.

Osatavoite 4: Edistämme luontopohjaisia ja muita innovatiivisia ratkaisuja vastataksemme haasteisiin, jotka liittyvät luontokatoon, ilmastomuutokseen ja saasteisiin.

Ilmastomuutokseen, luontokatoon ja saasteisiin liittyvät maailmanlaajuiset haasteet ovat keskinäisessä vaikutus- ja riippuvuussuhteessa, ja siksi niihin on puututtava kokonaisvaltaisesti. Pohjoismaisen yhteistyön avulla on kartutettu tietoa ja kokemuksia luontopohjaisten ratkaisujen tarjoamista mahdollisuuksista. Meidän on jatkossakin tuettava ja edistettävä luontopohjaisia ja muita innovatiivisia ratkaisuja, joilla pyritään vastaamaan näihin haasteisiin. Meidän on myös hyödynnettävä tietoa ja kokemusta ja sovellettava sitä käytäntöön.

Tavoite 3: Pohjoismaat ovat pienentäneet ekologian jalanjälkeään kiertotalouden avulla ja edistävät vaarallisten kemikaalien ja saasteiden torjuntaa maailmanlaajuisesti ja paikallisesti.

Pohjoismaat eivät nykyisellään elä planeetan rajoissa, ja niiden on vähennettävä kielteisiä ympäristövaikutuksiaan tehostamalla resurssien käyttöä ja panostamalla kiertotalouteen. Pohjoismaiden yritykset ovat kaiken kaikkiaan hyvin kilpailukykyisiä EU:ssa ja maailmanlaajuisesti, mikä johtuu muun muassa maidemme tiukoista ympäristövaatimuksista, yritysten aktiivisuudesta ja kansalaisten sitoutumisesta ympäristöasioihin. Pohjoismaiden on tärkeää jatkaa työtään elinkeinoelämän ympäristö- ja ilmastotavoitteiden edistämiseksi. Näin edistämme sekä kilpailukykyä, hyvinvointia että ympäristönäkökohtia. Meidän on yhdessä jatkettava kiertotaloussiirtymän edistämistä ehkäisemällä vaarallisten aineiden esiintymistä, ehdottamalla jätteen syntyä ehkäiseviä toimia, vaikuttamalla tuotepolitiikkaan ja osallistamalla uusien rahoitusratkaisujen ja kiertotalouden liiketoimintamallien kehittämiseen.

Ympäristömerkinnän kaltaiset vapaaehtoiset välineet ovat tärkeitä, ja ne voivat toimia askelmerkkeinä kuluttajille ja yrityksille, jotka haluavat olla edelläkävijöitä. Pohjoismainen ympäristömerkki, Joutsenmerkki, on tehokas, tunnettu ja vakiintunut väline, jolla voidaan vauhdittaa siirtymää.

Meidän on jatkettava yhteistyötä ja kehitettävä uusia toimia sen työn pohjalta, jota olemme jo tehneet vähentääksemme kemikaalien ja saasteiden haitallisia vaikutuksia ihmisiin ja ympäristöön. Yhdessä maidemme asukkaiden ja yritysten kanssa meidän on pyrittävä muuttamaan käyttäytymistä ja tehtävä työtä lainsäädännön, valvonnan, innovoinnin, viestinnän ja tutkittuun tietoon perustuvien tosiasioiden parissa. Pohjoismaisessa yhteistyössä on jatkossakin priorisoitava muovijätteen torjuntaa Pohjoismaissa, maailmanlaajuisesti ja paikallisesti.

Osatavoite 1: Osallistumme neuvotteluihin kunnianhimoisesti ja panemme aktiivisesti täytäntöön esimerkiksi kemikaaleihin, jätteisiin, saasteisiin ja muoviin liittyviä kansainvälisiä sopimuksia.

Pohjoismaisen yhteistyön tulee toimia kansainvälisten prosessien määrätietoisena vauhdittajana. Meidän on jatkettava viitoittamallamme tiellä kysymyksissä, jotka liittyvät esimerkiksi maailmanlaajuiseen toimintamalliin kemikaalien ja jätteiden hallinnalle, merten roskaantumiseen ja uudesta kansainvälisestä muovisopimuksesta käytäviin neuvotteluihin. Meidän on jatkossakin yhdessä osallistuttava EU:n aloitteiden kehittämiseen ja täytäntöönpanoon esimerkiksi tuotelainsäädännön ja jätteiden syntyä ehkäisevien toimien alalla. Meidän on näkyvöitettävä saastumiseen ja resurssitehokkuuteen liittyvää yhteistyötämme ja edistettävä sen avulla kansainvälisten sopimusten ja prosessien täytäntöönpanoa.

Osatavoite 2: Edistämme kiertotalousratkaisuja, jotka kannustavat yrityksiä resurssitehokkaaseen suunnitteluun ja tuotantoon ja maidemme asukkaita kestävään kuluttamiseen.

Kiertotalous vähentää neitseellisten luonnonvarojen käyttöä ja vaikuttaa siten myönteisesti luontoon. Kiertotaloussiirtymä edellyttää suunnittelun, tuotannon, tuotantomenetelmien valinnan ja kulutustottumusten muuttamista. Se edellyttää myös kannustimia sellaisten liiketoimintamallien käytölle, joilla edistetään esimerkiksi tuotteiden elinkaaren pidentämistä, materiaalien kierrätystä ja uudelleenkäyttöä sekä tehokasta viestintää ja tiedonvälitystä. Taloudellisia ja lainsäädännöllisiä esteitä on poistettava, jotta kiertotalouden liiketoimintamallit voivat kilpailla samoilla ehdoilla / samalla tasolla kuin perinteiset lineaariset liiketoimintamallit.

Pohjoismaisen yhteistyön on edistettävä innovatiivisten ratkaisujen ja rajat ylittävän yhteistyön kehittämistä silloin, kun yhteispohjoismaiset markkinat voivat mahdollistaa esimerkiksi uudelleenkäyttö- ja kierrätysratkaisujen kehittämisen etenkin rakennusalalla. Tärkeitä ohjauskeinoja ovat esimerkiksi julkiset hankinnat, ympäristömerkintä, taloudelliset kannustimet, koulutus, ekosuunnittelu ja tuottajavastuu. Rakennus- ja purkujäte, muovi, tekstiilit, kriittiset raaka-aineet sekä vaarallinen jäte ovat erityisen priorisoituja aloja.

Osatavoite 3: Vähennämme kemiallisista aineista ja tuotteista ihmisille ja ympäristölle aiheutuvia riskejä luopumalla vaarallisten kemikaalien käytöstä, tuottamalla uutta tietoa ja informoimalla tärkeitä kohderyhmiä.

Kiertotalouden saavuttamiseksi tarvitaan myrkyttömiä kiertokulkuja. Pohjoismaat ovat jo pitkään tehneet kemikaalialan yhteistyötä hyvällä menestyksellä. Maiden tuleekin yhdessä jatkaa työtä sen varmistamiseksi, ettei tuotteissa esiinny vaarallisia aineita eikä kiertotaloudessa käytetä ongelmallisia aineita. Turvallisten ja kestävien tuotteiden ja tavaroiden valmistusta on edistettävä suunnittelun avulla. Meidän on jatkettava ja kehitettävä yhteistyötä ja nostettava sen keskiöön muun muassa vaarallisten aineiden käytön vähentäminen, yhteistyö EU-lainsäädännön täytäntöönpanovaiheessa, valvonta, riskinarviointi sekä esimerkiksi ihmisten terveyteen liittyvistä seulonta- ja seurantamenetelmistä ja -tiedoista saatujen kokemusten vaihto. Pohjoismaisessa työssä on myös kiinnitettävä huomiota muihinkin kuin kemikaalilainsäädännön alaisiin kemikaalikysymyksiin. Yhteistyössä on otettava siksi huomioon myös ilman ja veden laatuun, elintarvikkeiden kemikaalijäämiin sekä antibioottiresistenssiin liittyvä lainsäädäntö.

Osatavoite 4: Näkyvöitämme sitä, miten Pohjoismaiden asukkaat voivat elää ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä elämää planeetan rajoissa.

Pohjoismaiden asukkaat haluavat edistää kestävä kehitystä. Pohjoismaiden ekologinen jalanjälki on kuitenkin maailman suurimpia, ja sitä on pienennettävä merkittävästi. Ympäristö- ja ilmastosektorin on kiinnitettävä huomiota erilaisiin arvoihin, kuten elinvoimaiseen luonto- ja kulttuuriympäristöön, puhtaisiin meriin, haitallisista kemikaaleista ja saasteista vapaaseen yhteiskuntaan sekä turvallisuuteen, jota voimme tuntea ilmastonmuutoksen vaikutuksista huolimatta. Samalla meidän on osoitettava, miten yksittäiset kansalaiset ja yritykset voivat tehdä ympäristö- ja ilmastonäkökulmasta kestäviä valintoja.

4. Yhteistyöohjelman arviointi

Yhteistyöohjelma on voimassa vuosina 2025–2030. Ohjelmakaudeksi laaditaan kaksi kolmivuotista työsuunnitelmaa vuosiksi 2025–2027 ja 2028–2030.

Yhteistyöohjelmaa arvioidaan kauden puolivälissä, jolloin ministerineuvostolla on mahdollisuus tarkistaa yhteistyöohjelmaa ja koota ideoita jälkimmäisen kauden työsuunnitelmaa varten.

Yhteistyöohjelmaa voidaan arvioida säännöllisesti muulloinkin pääsihteerin ja ministerineuvoston harkinnan mukaan.

Teksti päivitetään kevään kuluessa vastaamaan muiden sektoreiden ohjelmia.